

Sukupuolten väliset suhteet Tadžikistanissa

S o f i j a K a s y m o v a

Tadžikkien historiallinen kohtalo on monimutkainen ja vaikea. Muinaisten baktrien, sogdien, sakien ja massageettien¹ kulttuurin suorina perillisinä he olivat vuosisatojen ajan henkisen ja aineellisen kulttuurin tärkeimpiä välittäjiä Keski-Aasian alueella. Ehkä juuri tästä syystä he olivat jatkuvasti sotaisien mongolien ja turkkilaisten paimentolaisten vainon ja sarron kohteena. Tämä pakotti jotkut tadžikkiheimot jättämään kaupunkinsa ja asuma-alueensa ja asettumaan vaikeapääsyisiin vuoristosoliin. Osa jäi, ja vaikka he assimiloituivatkin, säilyttivät he kuitenkin kansansa kulttuurin ja kielen (Sovetski sojuz 1968).

Yli tuhat kolmesataa vuotta sitten tadžikit omaksuivat pakosta islamin elettyään monia vuosisatoja zarathustralaisuuden moraalisääntöjen mukaan. Pitkän historian aikana islamin lait tuntuivat olleen muuttumattomia. Tämä koski etenkin sukupuolten välisiä suhteita. Neuvostokaudella perinteisten sukupuolten välisen suhteiden luonne muuttui ensimmäistä kertaa, ja viimeiset, poliittisen ja taloudellisen itsenäisyyden kymmenen vuotta ovat tuoneet tadžikkien elämään huomattavia muutoksia. Näitä muutoksia tapahtuu ennen kaikkea julkisessa elämässä heijastaen sitten vaikutuksensa myös ihmisten yksityiselämään. Muutosten seurausta on uuden sukupuolten välisen järjestelmän muodostuminen tadžikistanilaisessa yhteiskunnassa.

Patriarkaatin historiasta

Tadžikit ovat eläneet pitkän jakson historiaa jatkuvassa taistelussa sekä yhteiskunnallisten voimien että luonnonvoimien kanssa. Vuoristoisen maan luonto oli ankara, liikenneyhteydet olivat heikkoja, väestön sosiaalinen liikkuvuus oli vähäistä, oli jatkuva uhka sotaisien paimentolaisten taholta. Kaikki tämä ylläpiti nykyisen Tadžikistanin alueella vuosisatoja matalaa aineellisen kulttuurin tasoa, arkaaista elämänmuotoa ja patriarkaalisia yhteiskunnallisia suhteita (Kisljakov 1962). Elämä tällaisissa oloissa vaati suurta fyysistä voimaa, psyykkistä kestävyyttä ja jatkuvaa valmiutta voittaa vaikeuksia. Siksi miesten sosiaalinen merkittävyys määräytyi siitä, että heitä tarvittiin fyysisen voiman lähteenä. Esi-isimmme tärkeimmät elinkeinot olivat maanviljelys ja karjanhoito. Niissä saattoivat toimia pääasiassa miehet. Giddensin väitteen mukaan miehillä ei ollut esteitä osallistua aktiiviseen yhteiskunnalliseen elämään, kun taas nainen oli täysin sukupuolensa biologian vanki (Giddens 1999, 164).

Naiset olivat suhteellisen vapaita yksityiselämän piirissä ja jopa julkisessa elämässä. Heillä oli varsin korkea yhteiskunnallinen asema, mistä todistavat historiallisten muistomerkkien tiedot "... kunnioittavat naisia. Mitä nainen käskää, mies ei rohkene olla tekemättä" (Gafurov 1972, 136). Siitä huolimatta tadžikkien islamilaista jaksoa edeltäneessä historiasa näkyy selvästi sukupuolten välisen epätasa-arvon piirteitä; epätasa-arvo johtui tarkasta jaosta miesten ja naisten roolien välillä.

Varmaan tämän vuoksi islamilaista konseptia "...Mies on naisen pää, koska Jumala on toisia suosinut enemmän kuin toisia" (Koraani 4:38) ei käytännössä hyljitty eikä vastustettu, vaan se juurtui sulavasti yhteiskunnalliseen tietoisuuteen. Sittemmin nämä ajatukset institutionalisoituivat ja kanonisoituivat muodostuen islamilaisen lain — *sharian* — normeiksi. Tämä oli kiistatta peruskonsepti virallisessa sukupuolipolitiikassa monien vuosisatojen ajan, aina neuvostoajan tuloon asti. Monet muut *sharian* sukupuolikysymyksiä koskevat normit ovat peräisin tästä konseptista. Esimerkiksi miesten oikeus moniavioisuuteen, ensisijainen perintöoikeus, avioero-oikeus, oikeus tuomita ja rangaista vaimoa, tyttäätä, sisarta sekä sisaren- ja veljentyttä jne.

Analysoidessaan naisten epätasa-arvon lähteitä tutkijat eivät suoraan syytä itse uskonnon ideologista kontekstia, vaan pitävät syynä niitä miesten käsiin keskittyneitä sosiaalisia instituutioita, jotka toteuttavat islamilaisen konseptin miesten ensisijaisuudesta ja naisen kuulumisesta toiseen luokkaan (Tohtahodžajeva 2000, 36). Mielestäni ongelman ydin ei ole pelkästään itse konseptin ideassa. Tiedetäänhän, ettei aatteella itsessään ole minkäänlaista reaalista voimaa. Eri islamilaisten maiden historiallinen kokemus osoittaa, että samalla aatteella voi olla erilaisia ilmenemismuotoja riippuen sen olemassaolon ehdoista, alkaen liberaaleista näkemyksistä naisten emansipaatioon Turkissa aina talebanien äärimmäiseen obskurantismiin Afganistanissa, jossa naisilta oli riistetty perusihmisoikeudet. Myös islamin uskon vaikutus sosiaaliin suhteisiin, erityisesti sukupuolten välisiin suhteisiin, oli ennen vallankumousta erilainen². Naisten eristäminen oli ankarinta tasankojen tadžikkien keskuudessa, jotka asuivat pääosin kaupungeissa, joissa viralliset, valtarakenteiden ylläpitämät islamilaiset positiot olivat hyvin vahvat. Tadžikistanin vuoristoalueilla, joilta puuttuivat keskusvallan rakenteet, oli islamin dogmien vaikutus päinvastoin heikko monilla elämäneläimillä, etenkin sukupuolten välisissä suhteissa. Vuoriston tadžikkinaiset eivät aina peittäneet kasvojaan, heillä oli enemmän oikeuksia hoitaa itsenäisesti kotitaloutta ja he saattoivat vastustaa miehen väkivaltaista kohtelua jne.³

Näistä eroista huolimatta aineellisen kulttuurin alhainen taso, arkaainen elämänmuoto ja *sharian* lait yhdessä aiheuttivat patriarkaalisten normien säilymisen ja

uusintamisen ihmisten ajattelussa ja käyttäytymisessä, ja ne taas materialisoivat sukupuolten välisiä epätasa-arvoa yhteiskunnassa.

Yritys neuvostolaistaa sukupuolten väliset suhteet

Neuvostoliittoon liittyminen toi tadžikkien elämään huomattavia muutoksia. Neuvostokaudella modernisoitiin myös patriarkaaliset yhteiskunnalliset suhteet. Mutta tämä modernisaatio oli pinnallinen ja muodollinen, samoin kuin koko neuvostovaltakunta oli ytimeltään toinen ilmentymä patriarkaalisesta vallasta (Sinelnikov 1998, 19).

Toisaalta kommunistien yritys neuvostolaistaa alueita, jotka olivat taloudellisesti ja sosiaalis-kulttuurisesti keskiaikaisen feodalismien tasolla, oli todella vallankumouksellinen Keski-Aasian kansojen historiassa. Myös neuvostolaistamisen metodit ja muodot olivat vallankumouksellisia — pakkottaminen, väkivalta ja terrori. Niin kuin tutkijat toteavat, kaikki tuotiin ulkoa vieraissa muodoissa, jotka olivat käsittämättömiä suurimmalle osalle yhteiskuntaa (Tohtahodžajeva 2000, 69). Tämä koski etenkin musliminaisten vapauttamista ja heidän mukaan tuloaan julkiseen yhteiskuntaelämään.

Puolueideologien kehittämä liike naisten eristyksen lopettamiseksi, "Hudžum" (Koitto) oli neuvostolaistamiskeinoiltaan ennenkuulumaton. 8.3.1927 Keski-Aasian toreilla savusivat nuotiot, kun naiset riisuivat hunnut, jotka vuosisatoja olivat olleet heidän "kannettavia vankiloita" ja heitivät ne tuleen, kommentoi tapahtumaa *Rabotnitsa*-lehti Lokakuun vallankumouksen 70-vuotispäivänä (Rabotnitsa 1987, 25). Tämän aktion tuloksena tuhannet naiset joutuivat kahden patriarkaalisen järjestelmän uhreiksi: uuden neuvostovaltakunnan ja vanhan feodaalisen. Neuvostovaltakunnan yritykset horjuttaa vuosisataisia perinteitä törmäsivät muslimien kiivaaseen vastarintaan.⁴ Toisaalta taistelu naisten tasa-arvosta merkitsi neuvostovaltakunnalle taistelua luokkaviihollista vastaan, joten musliminaisten vapautuspolitiikan onnistuminen kaikissa Keski-Aasian kaikissa yhteiskuntaluokissa oli tärkeää voitolle vallitsevasta islamilaisesta maailmankatsomuksesta.

Neuvostovalta loi uuden sukupuolten välisten suhteiden järjestelmän, jolla oli enemmän vaikutusta julkisen elämän piirissä (työelämä, opinnot, yhteiskuntaelämä) kuin kansalaisten yksityiselämän piirissä. Avioliitto, perhe ja miesten ja naisten henkilökoh- taisten suhteiden merkittävyys ja tärkeys uudelle vallalle oli suhteessa yhteiskunnan neuvostolaista- misen yleisiin päämääriin. Iskulause ”vapaus idän naisille” merkitsi pohjimmitaan halvan työvoiman saamista yhteiseen työhön⁵, eikä manipulointi ”nais- ten vapaudella” kokonaisuudessaan muuttanut su- kupuolihierarkian rakennetta, joka oli rakennettu is- lamin konseptille miesten ensisijaisuudesta ja nais- ten toissijaisuudesta. Naiskysymys Keski-Aasian alueella ratkaistiin totalitaristisen hallinnon logiikal- la (Tabyšalijeva 2000, 55). Neuvostovaltion totali- taarinen hallinto ei voinut sallia sukupuolihierarkian tuhoamista. Se olisi merkinnyt tuhoa koko tiukalle, vallan ja alistuksen hierarkialle rakentuvalla poliitti- selle järjestelmälle. Tämän vuoksi sukupuoliroolien stereotyyppiä avioliiton ja perheen sekä seksuaalisuh- teiden alueella eivät muuttuneet mitenkään merkittä- västi. Tutkijoiden mukaan naisten elämä perheessä ei muuttunut suuresti; siihen tuli vain lisäksi yksi- toikkoinen työ koneen takana, traktorin tai leikkuu- puimurin päällä ja yövuorot (Tabyšalijeva 2000, 72).

Jos keskiaasialaisen yhteiskunnan neuvostolais- taminen horjuttikin perheen islamilaisia perustuk- sia, niin patriarkalisuuden peruspiirteet säilyivät (Tohtodzajeva 2000, 105). Perinteisen maskuliini- suuden/feminiinisuuden kulttuuri pysyi sisällöltään muuttumattomana. Eli huolimatta kasvaneesta nais- semansipaatiosta miehet eivät lainkaan menettäneet entistä ”isännän” asemaansa (Sovremennaja ženšči- na 1997). Tätä asemaa ylläpitivät niin kuin ennenkin sellaiset perinteiset, neuvostoaikana menneisyyden jäänteiksi nimetyt patriarkaliset instituutiot, ku- ten esimerkiksi moniavioisuus, morsiamen lunnaat, naisten oikeudeton ja alistettu asema perheessä, op- pimis- ja koulutus oikeuden estäminen, työelämä jne. (Istorija 1964, 42)

Taistelu sekä ”neuvostomodernismin” ja ”uskon- nollis-nationalistisen traditionalismin” sulautuminen neuvostovaltion harjoittamassa sukupuolipolitiikassa synnyttivät miesten ja naisten käyttäytymisen eri-

tyisen konformistisen muodon, kahden erilaisen, vä- lillä toisilleen vastakkaisen käyttäytymisnormin niin kutsutusta ”kaksoismoraalista”. Erityisen selvästi tämä näkyy miesten ajattelussa; he tuntevat vetoa traditionaaliseen, mutta ylläpitävät ulkoisesti mo- derneja käyttäytymisnormeja (Kasymova 2001). Tällä ilmiöllä voidaan varmastikin selittää paradok- saalinen tilanne maassa, jossa huolimatta siitä että sukupuolten välinen tasa-arvo on perustuslailla tur- vattu, kuitenkin avoimesti tai verhotusti piiryy kuva naisten tosiasiallisesta riippuvuudesta miehistä. Se taas vahvistaa reaalista epätasa-arvoa Tadžikistanin nyky-yhteiskunnassa.

Post-neuvostoliittolainen todellisuus: askel eteen, kaksi taakse

1990-luvun alussa alkoi Neuvostoliiton hajoamisen, itsenäisyyden saavuttamisen sekä 1992 alkaneen kansalaissodan ja sen seurauksena Tadžikistanissa taloudellisten ja yhteiskunnallisten rakenteiden trans- formaatioprosessi (Obštšestvennoje mnenije 1997). Tämä prosessi heijastuu selvästi myös sukupuolten välisiin suhteisiin, mistä kertovat tadžikinaisen pe- rinteisessä asemassa viime vuosien aikana tapahtu- neet muutokset (Tadžbahš 1996, 27). Miesten työt- tömyys on kiihdyttänyt naisten aktiivisuutta.⁶ Tadžikistanilainen nainen on usein ottanut kantaak- seen perheen elättäjän roolin, joka ei hänelle aiemmin kuulunut. Tätä ei tapahdu yksin silloin, kun nainen jää leskeksi tai jää avioeron vuoksi yksin pienten lasten kanssa, vaan myös silloin kun mies ei kykene elättämään perhettä (Kasymova 2000, 290).

Neuvostokaudella naisten osuus perheen aineel- lisen toimeentulon turvaamisessa ei ollut merkittä- vä. Ensiksikin, perinteisessä yhteiskunnassa ”per- heen elättäjän” tehtävä on miehen tärkeä perussuku- poliolioli. Yhteisö torjuu miehen, joka ei kykene täyt- tämään tätä roolia. Toiseksi, monilapsisuuden perin- ne ei ole antanut naiselle mahdollisuutta työskennel- lä kokopäiväisesti. Kolmanneksi suurin osa työssä olevista naisista teki matalapalkkaista työtä, joka ei vaatinut ammattitaitoa. Neljänneksi, patriarkalaisen yhteiskunnan normit määräsivät miehen ottamaan kokonaan osalleen perheen aineellisen hyvinvoinnin

turvaamisen (Kisljakov 1969). ”Tosi miehen” perinteinen ”image” ei sallinut miehelle työssä käyvää vaimoa. ”Työssä käyvä vaimo” herätti ympäristössä epäilyksen miehen maskuliinisuudesta ja ikään kuin laski hänen auktoriteettiaan yhteisössä. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen alkoi entisen talousjärjestelmän hajottaminen. Monet teollisuuslaitokset kaupungeissa ja kolhoosit maaseudulla lakkasivat toimimasta entiseen tahtiin. Luonnollisesti palkkataso laski. Käytännössä tällaista tilannetta voi nimittää piilotyöttömyydeksi. Työtä on, mutta se ei turvaa peruselintasa työntekijälle eikä hänen perheelleen. Jos mies, perheen pää, saattoi aikaisemmin työllään ja valtion tuella (valtion sosiaaliturvajärjestelmä, ilmainen koulutus ja terveydenhoito) aineellisesti ylläpitää usein suurtakin perhettä, niin uusissa oloissa hän ei onnistunut saamaan tuloja riittämään.⁷

Samaan aikaan naiset lähtevät suurin joukoin työmarkkinoille. 1990-luvun alussa sekä yksin elävien naisten (eronneiden, leskien) että suurimman osan perheellisistäkin naisista oli pakko lähteä töihin. Koska kansalaissodan aikana ja sen jälkeen naisten oli helpompi sopeutua työmarkkinoille, koska miehiin kohdistui enemmän fyysistä ja psyykkistä painetta. Näin naiset valtasivat väliaikaisesti miesten jättämät työpaikat ja kiinnittyivät näköjään niihin pitkäksi aikaa. Tutkijoiden arvioiden mukaan on tapahtumassa muutos julkisen sektorin perinteisessä työnjaossa. (Tadžbahš 1997)

Koko tämä naistyöntekijöiden armeija tekee poikkeuksetta raskasta, ammattitaidotonta ja matalapalkkaista työtä sosiaalihuollon, pienimuotoisen katu-kaupan, maatalouden ja elintarvikehuollon piirissä. Monet näistä uusista työntekijöistä ovat entisiä emäntiä Tadžikistanin maaseudulta.

Mitä tulee koulutettuihin, emansipoituneisiin naisiin, myös he tuntevat nahoissaan siirtymäkauden raskauden. Neuvostokaudella monet heistä tekivät työtä terveydenhoidon, koululaitoksen, kulttuurin ja tieteen piirissä.⁸ Valtion budjettirahoituksen leikkaukset näillä alueilla ovat laskeneet palkat symboliselle tasolle.⁹ Jotkut näistä naisista ovat siirtyneet tai yrittäneet siirtyä niin kutsuttuun ”*sukkulointibisnekseen*”, mikä taloudellisen ja sosiaalisen kaaoksen ja oikeudellisen turvattomuuden oloissa on hyvin riskialtista. Ne jotka ovat siirtyneet kotiapu-

laisiksi tai teknisiksi apulaisiksi kaupallisiin firmoihin, toimistoihin tai kansainvälisiin järjestöihin, tekevät usein avustavaa työtä, joka ei vaadi koulutusta, mutta on suhteellisen hyvin palkattua. He ovat sitä mieltä, että heitä on onnistanut.

Pieni osa koulutetuista naisista on löytänyt työtä yhteiskunnallisella sektorilla. Naisten kansalaisjärjestöt ovat aktiivisempia ja tuloksekkaampia kuin muut uudet kansalaisyhteiskunnan järjestöt. Mielestäni kansalaisjärjestöt antavat ensimmäistä kertaa naiselle mahdollisuuden toteuttaa itseään, mikä on hyvin tärkeää meidän nykyisissä elinoloissamme.

Taluskriisi sai aikaan vielä erään ongelman — Tadžikistanin työvoiman muuttoliikkeen. Tällä hetkellä on vaikea arvioida tämän prosessin positiivisia ja negatiivisia puolia; sen piirissä on enemmän kuin puolet maan työkykyisestä väestöstä. Tietenkin tähän prosessiin osallistuvat myös tadžikkinaiset, joiden ei aikaisemmin ollut mahdollista matkustaa yksin edes kotinsa rajojen ulkopuolelle.¹⁰

Naisten tuleminen joukoittain (vaikkakin pakosta) työelämään on paljastanut selvästi siinä olevan sukupuolidiskriminaation. Esimerkiksi keskikoulun opettajista Tadžikistanissa on naisia 44%, mutta koulujen johtajina vain 8% ja varajohtajina 15%¹¹ (Semja v Respublike Tadžikistan 1994, 200). Tabyšalijevan osuvan ilmaisun mukaan on kouluissa joskus vaikea löytää muita miehiä kuin johtaja ja talonmies (Tabyšalijeva 2000, 103). Naisten ansiot ovat keskimäärin neljä kertaa pienemmät kuin miesten (Ottšet 2000).

Julkisessa elämässä tapahtuvat muutokset heijastuvat myös ihmisten yksityiselämään. Tämä koskee etenkin avioliitto- ja perhesuhteita. Virallisen tilaston mukaan avioerojen määrä on laskussa. Vuosina 1990-2000 pienentyi erojen määrä Tadžikistanissa 1,8-kertaisesti (Gendernaja statistika 2000). Jotkut viralliset tiedot yhdistävät tämän kansallisiin ja kulttuurisiin perinteisiin (Ottšet 2000, 18). Mutta on myös havaittavissa toisenlainen kuva perhe-elämän tapahtumista. Asiantuntijoiden mukaan yhteiskunnallinen ja taloudellinen kriisi, työttömyys ja pakkomuutto työn perässä, ovat laskeneet jyrkästi miesten roolia perheessä. Usein tämä johtaa miesten vieraantumiseen perheestä ja sosiaaliseen degradaatioon (Gendernyje otnošeniija 1999). Tämän seurauksena

etenkin maaseutupaikkakunnilla on levinnyt uudenlainen perhesuhteiden tyyppi, jota voi nimittää ”etäperheeksi”. Mies ikään kuin on aviomiehen ja isän kirjoissa, mutta saattaa olla, etteivät vaimo ja lapset näe häntä moniin kuukausiin, joskus jopa vuosiin. Miesten lukumäärä perheessä sekä kaupungeissa että maaseudulla on suhteellisesti pienempi kuin naisten (Gendernaja statistika 2000). Uusissa olosuhteissa miesten perinteinen rooli perheen elättäjänä pienee (Kasymova 2001). Mahdollisesti sen vuoksi, että julkisen piirin totutun työnjaon muutoksessa miesten sopeutumisprosessi sujuu hiukan vaikeammin ja hitaammin kuin naisten.

Koska miesten on yhä vaikeampaa täyttää perinteistä rooliaan perheen elättäjänä ja talon isäntinä, on uhkana vallan menetys. Vaikka mies demonstroisikin valtaansa, on valta ennen kaikkea symbolista. Usein tällainen tilanne luo riitaa perheessä. Joukkotiedotusvälineiden analyysi osoittaa, että perinteinen avioliitto- ja perheinstituutio käyvät läpi syvää moraalista kriisiä.¹²

Kaikki tämä on johtanut yhteiskunnan koko arvoja ja normijärjestelmän häiriötilaan. Niinpä naisten rikollisuuden, prostituution, itsemurhien ja huumeidenkäytön kasvu ja lisääntyminen todistavat syvästä yhteiskunnallisesta kriisistä Tadžikistanissa.¹³ (Pravovyje aspekty 1999; Ženštšiny i narkotiki 2000)

Moniavioisuus: puolesta ja vastaan

Uusi aika on synnyttänyt paljon uusia ongelmia ja kiistoja. Yksi tällaista kiistoista, jota on käyty jo muutaman vuoden sekä arvovaltaisilla foorumeilla että ”keittiökeskusteluissa”, on kysymys moniavioisuudesta. Vuonna 1998 maan parlamentti hyväksyi uuden rikoslain, joka saattaa rikosvastuuseen moniavioisuudesta.¹⁴ Tämän lain käsittely synnytti valtavan määrän väittelyjä sekä parlamentin istunnossa että käytävillä. Osa kansanedustajista, jotka vastustivat aktiivisesti moniavioisuudesta rikosvastuuseen joutumista, perustelivat mielipidettään sillä, että Tadžikistanissa käydyin sodan seurauksena on maan miespuolisen väestön lukumäärä vähentynyt huomattavasti ja on paljon leskiä ja tyttöjä, jotka eivät voi mennä naimisiin. Päätöstä ei kuitenkaan

tehty patriarkaalisen enemmistön perinteisten näkemysten hyväksi.¹⁵

Joidenkin keskiaasiaalaisten tutkijoiden mukaan tällainen tilanne ei ole tyypillinen vain Tadžikistanille. Esimerkiksi Tabyšaljevan mukaan ”puhuttaessa moniavioisuuden eduista esitetään laaja kirjo todisteita moniavioisuuden tarkoituksenmukaisuudesta tai jopa äärimmäisestä välttämättömyydestä; tätä ongelmaa tarkastelevat yleensä pääsääntöisesti miehet, jolloin he ennen muuta ilmaisevat huolensa naisista, joiden on vaikea löytää hyvää miestä” (Tabyšaljeva 2000, 110). Kukapa muukaan kuin ”vahva mies” on kykenevä huolehtimaan ”heikosta naisesta” miesten hallitsemassa maailmassa. Niinpä huolenpito heikoista olennoista, joiksi nainenkin luetaan, on yksi patriarkaalisen yhteiskunnan miehen tehtävistä (Kasymova 2001).¹⁶

Yhtenä avioliitto- ja perhesuhteiden muotona oli moniavioisuus tavallinen ilmiö Keski-Aasian alueella ennen vallankumousta. Uusi neuvostovalta alkoi heti taistella sitä vastaan. Kommunismin ideologeille taistelu merkitsi taistelua idän naisten oikeuksien ja vapautuksen puolesta. Vaikkakin sillä pohjimmiltaan oli aivan toinen taka-ajatus, eli se oli suunnattu hallitsevaa feodaaliluokkaa ja muslimipapistoa vastaan. Vain rikkaat miehet pystyivät ylläpitämään samanaikaisesti kahta, kolmea tai neljää vaimoa. Giddensin mukaan oikeutta useampaa vaimoon käyttävät hyväkseen vain korkeassa yhteiskunnallisessa asemassa olevat miehet. Pohjimmiltaan moniavioisuuden leviämistä hillitsevät taloudelliset tekijät (Giddens 2000, 365). Tuohon aikaan monilla köyhillä ei ollut mahdollisuutta mennä naimisiin kuin vasta jopa 40-vuotiaina ja suurin osa miespuolisesta väestöstä eli yksiavioisessa avioliitossa (Tabyšaljeva 1998, 28), Tohtahodžaeva 2000, 36, Kisljakov 1969, 40).

Huolimatta neuvostokaudella käyttöön otetusta moniavioisuuden kieltävästä lainsäädännöstä ja muista ideologisen vaikutuksen muodoista tavattiin kuitenkin yhä moniavioisuutta (Tabyšaljeva 1998, 86). Uusissa oloissa miehet turvautuivat useammin salaisiin kaksoisavioliittoihin. Näillä salaisilla vaimoilla ei ollut minkäänlaista laillista oikeutta puolisonsa omaisuuteen tai perintöön eikä myöskään minkäänlaista laillista asemaa. Heidän lastensa asema oli rinnastettavissa yksinäisten äitien lasten asemaan, ei-

vätkä nämä voineet käyttää isänsä sukunimeä.

On melko laajalle levinnyt käsitys, että moniavioisuuden kasvu ja levinneisyys liittyy Tadžikistanin sisällissodan seurauksiin. Kansalaissodan jälkeen on tämä ilmiö todellakin nopeutunut, etenkin sotatoimialueilla ja sittemmin laajentunut koko tasavaltaan. Tosin levinneisyys vaihtelee alueittain. Esimerkiksi Gorno-Badahšanin autonomisella alueella, jossa moniavioisuutta ei ole perinteisesti ollut¹⁷, ei sitä tavata usein. Tadžikistanin etelä- ja keskiosissa, joissa jo neuvostokaudella väestö oli hyvin uskonnollista ja jossa vastaavasti suhde naiseen oli perinteinen, moniavioisuus kokee renessanssia. Mielestäni ilmiö alkoi elpyä 1980-luvun loppupuolella eli perestroikan alkaessa. Mihin se liittyi? Aloittaessaan perestroikan Mihail Gorbatsšov siirsi ensimmäistä kertaa neuvostovaltion historiassa painopisteen abstraktista ”kansan hyvinvoinnin” käsitteestä yksittäisen ihmisen hyvinvointiin, iloihin ja suruihin, kokemuksiin ja tunteisiin. Tämän perinteisen instituution uudelleen-syntymistä uusissa oloissa edesauttoivat tavara- ja rahasuhteiden vilkastuminen, varjotalouden laillistaminen ja yksityisyrityksien syntyminen. Näiden tuloksena uuden hedonistiseen elämään suuntautuneen sosiaalisen ryhmän syntyminen. Useimmiten rakastajattarista tuli toisia vaimoja, jos he tulivat raskaaksi, koska islam ja perinteiset moraalinormit tuomitsevat ankarasti lapsen synnyttämisen avioliiton ulkopuolella (Abdel Rahim Omran 2000). Olemassa oleviin lähteisiin perustuen voi tehdä johtopäätöksen ”klassisen” moniavioisuuden rakenteessa tapahtuvista muutoksista.¹⁸

Mielestäni tämä islamin perinteinen instituutio on Neuvostoliiton jälkeisessä tadžikistanilaisessa yhteiskunnassa, joka eli viimeiset 80 vuotta ateismin ja ”kehittyneen sosialismin” ideologian ilmapiirissä, saanut erityisen rumia muotoja. Neuvostoaikana tapahtunut islamin perinteestä irtirepäisy synnytti äärettömän hämäriä käsityksiä islamin dogmaattikasta ja rituaaleista ja sen seurauksena valheellisia stereotyyppioita. Tähän liittyen oikeudet ja velvollisuudet ovat jakautuneet hämmästyttävän yksinkertaisesti tällaisissa avioliitoissa: oikeudet ovat yksinomaan miesten etuoikeuksia, naisille jäävät pelkät velvollisuudet (Dodhudojeva 2000).

Moniavioisuus yhtenä islamilaisen elämäntavan

erityisyytenä ei kuitenkaan ole islamin uskonnon keksintöä. Se periytyi historialliselta kaudelta islamin institutionalisoimana, ja sen noudattaminen tavoitteli määrättyjä päämääriä, esimerkiksi naisten ja orpojen suojelua: he löysivät uudessa avioliitossa miehen suojeluksen. Islamilaisten jumaluusoppineiden mielestä *Koraanin* positiivinen rooli sisältyi siihen, että se vähensi vaimojen määrän neljään: ”Ottakaa niin monta vaimoa kuin haluatte, kaksi, kolme, neljä” (3,4). *Koraani* ei vaadi eikä pakota, vaan se vain sallii neljä vaimoa ja senkin varauksella. Tämä *sharian* määräys ei pidä sisällään vain miehen oikeutta pitää neljää vaimoa vaan miehen velvollisuuden perhettä kohtaan: ylläpitää taloutta, mihin kuuluu ruoan, vaatteiden ja lasten opintojen turvaaminen, eli huolenpito vaimosta ja lapsista (Planirovanije semi 1999, 14). Islam korostaa erikseen, että jos mies ei kykene olemaan tasapuolinen: ”Ja jos pelkääte, ette osaa olla tasapuolisia vaimoillemme, ottakaa vain yksi vaimo tai orjattaria. Näin te pysytte parhaiten kaidalla tiellä”. Myöhemmin tulee varoitus ”ette te voi olla tasapuolisia vaimoillemme vaikka kuinka haluaisitte”. (Koraani 4:128/129) Antaessaan miehelle oikeuden valita perhe-elämässä ei *sharia* unohda naisen oikeuksia olla suostumatta avioliittoon, jollei se vastaa hänen etujaan. Tämä merkitsee, että miehen on saatava ensimmäisen vaimon suostumus seuraavan avioliiton solmimiseen, muuten *mullalla* ei ole oikeutta solmia miestä uuteen avioliittoon.

Nykyaikaiset nuoret tytöt ja naiset ovat pakotettuja menemään toiseksi, kolmanneksi tai neljänneksi vaimoksi ratkaistakseen aineelliset tarpeet huolimatta siitä, että sellaisessa avioliitossa naista loukataan fyysisesti, taloudellisesti, materiaalisesti ja etenkin psyykkisesti. Monet näkevät tässä syyn moniavioisuuden suureen lisääntymiseen (Ottšet 2000). Mielestäni on olemassa toinenkin syy, josta ei ole tapana puhua tai jota suurin osa ihmisistä ei pidä ongelmana. Patriarkaalisen yhteiskunnan perinteiset instituutiot torjuvat ja tuomitsevat jyrkästi naisen naimattomuuden. Tunnetun venäläisen etnografin Andrejevin mukaan naimisiin ja lastensaamiseen kykenevän naisen jäämistä ilman miestä pidettiin täysin mahdottomana, tuomittavana ja jopa syntisenä ilmiönä (Andrejev 1949, 9). Siksi aiemmin käytännöllisesti katsoen kaikki naiset menivät nai-

misiin. Naimisiinmeno ”suojeli” naista sosiaalisena ja biologisena yksilönä miesten hallitsemassa yhteiskunnassa (Tabyšalijeva 1998, 35). Sukupuolten eroteltu tuomitsi naisen äärimmäisen riippuvaiseen asemaan suhteessa mieheen, minkä perinteiset oikeus- ja moraalisäännöt selittävät sillä, että nainen on heikko olento ja hänen täytyy olla miehen suojeluksessa. Ilman tätä nainen voi joutua väkivallan ja loukkauksen uhriksi (Tohtahodzajeva 2000, 36). Mahdollisesti tämän vuoksi yksinäisten naisten sosiaalinen status on meidän yhteiskunnassamme hyvin matala. Tällaista naista uhkaa jatkuvasti riski joutua alttiiksi seksuaaliseksi objektiksi ja suoran väkivallan kohteeksi puhumattakaan moraalis-psykologisesta painostuksesta yhteiskunnan taholta. Käytäntö osoittaa, että yhteiskunta suhtautuu suvaitsevammin moniavioisiin miehiin kuin yksinäisiin naisiin.

Näin voi lähteisiin nojaten otaksua, että nykyinen moniavioisuus on hyvin kaukana islamin periaatteista. Se on pohjimmiltaan laillistettu rakastajarinstituutio, jota käyttää hyväksi yhteiskunta, jossa vallitsee miessovinismi.

Uusi naisliike muutosten oloissa

Uuden post-neuvostoliittolaisen yhteiskunnallisen naisliikkeen aktivoituminen Tadžikistanissa liittyy ennen muuta kansainvälisten humanitaaristen järjestöjen alkuun panemien kansalaisjärjestöjen syntymiseen. Ne tukevat kansalaisjärjestöjä organisaationaalisissa ja taloudellisissa asioissa (Kasymova 2000, 290-294). Tilanne on tyypillinen poikkeuksetta kaikille naisliikkeille Keski-Aasian alueella (Tabyšalijeva 1998, 92). Nykyisin Tadžikistanissa on rekisteröity 137 kansalaisjärjestöä (Spravotšnik 2001). Vajaa puolet niistä toimii enemmän tai vähemmän aktiivisesti ja niiden rooli tulee yhä merkittävämmäksi kansalaisyhteiskunnan rakentamisessa Tadžikistanissa. Tätä taustaa vasten kansalaisjärjestöjen syntyminen ja toiminta maassa, etenkin maaseudulla, on suurta edistystä. Joidenkin kansalaisjärjestöjen kokemus on osoittautunut tulokselliseksi ja välttämättömäksi maaseudun naisten keskuudessa¹⁹, jotka tunnetusti kuuluvat kaikkein sorretuimpiin väestöryhmiin.²⁰

Nykyvaiheessa Tadžikistanin naisliike on hauras ja riippuvainen. Se on riippuvainen sekä valtiosta, joka osoittaa sille moraalista tukea, että ennen kaikkea läntisistä humanitaarisista järjestöistä. Ilman niiden taloudellista tukea Tadžikistanin naisjärjestöt tuskin olisivat voineet saavuttaa niin huomattavia tuloksia. Tadžikistanin hallitus osoittaa erityistä huomiota ja suojelusta naisliikkeelle²¹, mahdollisesti koska kategoria ”naiset” on yllättäen suosittu post-neuvostoliittolaisessa poliittisessa diskurssissa (Žerebkina 1999, 40).

Monet kansainväliset humanitaariset järjestöt määrittelevät itse toimintansa prioriteetit ja ryhtyvät yhteistyöhön paikallisten kansalaisjärjestöjen kanssa omista intresseistään lähtien. Ymmärrettyään rahanantajien vaatimukset Tadžikistanin naisjärjestöt kirjoittavat projektinsa kuin tilauksesta. Mahdollisesti tämän vuoksi monien kansalaisjärjestöjen toiminta on päällekkäistä (Spravotšnik 2001)²².

Toisaalta venäläinen feministi Olga Lipovskaja on mahdollisesti oikeassa väittäessään, että ”läntisen tuen osuus on käytännössä mitättömän pieni kansalaisjärjestöjen rakentamisessa. Pikemminkin se edesauttaa uusien byrokraattisten rakenteiden ja sosiaalisen nomenklaturan muodostumista” (Lipovskaja 1999). ”Sosiaalisen nomenklaturan” kategoriaan voi Tadžikistanissa lukea joitakin kansalaisjärjestöjä, jotka tekevät jatkuvaa yhteistyötä kansainvälisten järjestöjen kanssa. Tällainen käytäntö rajoittaa keino-tekoisesti muiden uusien yhteiskunnallisten järjestöjen pääsyä taloudellisiin ja organisaationaalsiin resursseihin eikä anna mahdollisuutta kansalaisjärjestölle laajentua, mikä lopuksi ei edistä aitoa demokraattista muutosta alueella. Tabyšalijevan mukaan ... ”jotkut kansalaisjärjestöjen hankkeet alkavat ja päättyvät läntisen varoin sponsoroituihin konferensseihin” (Tabyšalijeva 1998). Tadžikistanin uuden naisliikkeen ideologisessa sisällössä ei ensi näkemältä tunnu olevan feministisiä aatteita (Kasymova 2000). Ainakaan kukaan ei Tadžikistanissa lausu julkisesti sanaa ”feminismi” huolimatta siitä, että kaikki valtiolliset ja ei-valtiolliset naisjärjestöt pitävät kaikkein tärkeimpänä toimintanaan naisten etujen puolustamista ja heidän ongelmiansa ratkaisua²³. Mikä tähän on syynä? Onko se vain vaikeutta ottaa

vastaan vierasta kulttuuria? Mielestäni feministiset aatteet ovat jossain muodossa olemassa Tadžikistanin naisliikkeissä. Mutta ne eivät ole klassista läntistä feminismiä, vaan ”toista” kansallisten perinteiden pohjalte syntynyttä feminismiä (Žerebkina 1999). Aatteellisesti tämä feminisismi edellyttää sukupuolten tasa-arvoa sikäli, kuin se ei ole ristiriidassa kansallisten ja uskonnollisten perinteiden kanssa. Ei ole sattumaa, että uusi tadžikistanilainen feminisismi etsii tukea islamin uskonnollisista dogmeista tulkiten niitä uusien elinolojen mukaan (Gendernyje issledovaniya 2000).

Lopuksi

Epäilemättä kaikki nämä muutokset ovat vahvempia kuin neuvostovallan vuosina sukupuolisysteemissä tapahtuneet muutokset. Globalisaatioprosessit eivät ohita Tadžikistanin tasavaltaakaan. Mutta se millaisia vaikutuksia niillä tulee olemaan, ei riipu niinkään niiden vaikutusasteesta kuin näitä prosesseja omakuvien subjektien voimasta. Tärkeintä on, että prosessi on lähtenyt liikkeelle...

Viitteet:

- ¹ Nykyisten tadžikkien esi-isien kansallisuksien ja heimojen nimiä. Esi-isät olivat piirteiltään eurooppalaista antropologista tyyppiä, harjoittivat keitaissa ja laaksoissa maanviljelystä, vuoristo- ja aroseuduilla karjankasvatusta (Narody mira 1988, 426)
- ² Perinteistä tadžikkijhteiskuntaa ovat tutkineet mm. venäläiset tutkijat M.S. Andrejev, E.M. Peštšereva, N.A. Kisljakov, O.A. Suhareva.
- ³ M.S. Andrejev huomauttaa monien matriarkaatin jälkien säilyneen Hufin laaksossa. Esimerkiksi morsiamen äidin sukulaisten oikeuden lunnaiden saamiseen, täyden määrävallan taloudesta, äidin ensisijaisen oikeuden antaa nimi lapselleen. Jagnobassa (Keski-Tadžikistanissa) miehillä ei ollut oikeutta mennä ruokasäilöön, sillä oli olemassa uskomus, että ”miehen silmät ovat ahneet, siitä ruoka voi pilaantua” (Pestseva 1976, 16). N.A. Kisljakovin mukaan tadžikkien keskuudessa oli laajalle levinnyttä nuorten naisten karkaaminen isän kotiin pro-

testina miehen huonolle käytökselle; usein eivät uhkaukset eivätkä suostuttelut voineet saada häntä palaamaan. Nuori nainen ilmoitti heittäytyvänsä veteen, mutta miehen luokse hän ei mene (Kisljakov 1951, 195).

- ⁴ Logiikan lakien mukaan muunlaista reaktiota musliminaisten pakkovapautukseen ei todellisuudessa voinut odottaakaan. Pelkästään Ura-Tjubinskijn piirikunnassa Tadžikistanissa 1929 oli kuusi hunnun riisuneen naisen tappoa (Veliki Oktjabr 1971, 25). Haitassa *basmatšit* (niin nimitettiin niitä jotka taistelivat aseineuvostovaltaa vastaan) hirttivät neljä tyttöä, koska nämä olivat halunneet tulla opettajiksi kotikyliinsä, kišlakkeihinsa (Istorija 1964, 213).
- ⁵ Tadžikistanilaisten naispuolisten työläisten lukumäärä kasvoi ensimmäisen viisivuotiskauden vuosina lähes 14-kertaiseksi, mikä kommunistien väitteen mukaan ”takasi hänen vapautuksensa” (Istorija 1964, 231).
- ⁶ Miesten työllisyys laski 1991-1996 60%:sta 54%:iin samalla kun naisten kasvoi 40%:sta 46%:iin (Gendernaja statistika 2000).
- ⁷ Keskipalkka Tadžikistanissa on 9,4\$ kuluttajakorin arvon ollessa henkilöä kohden 19,2\$ (Ottšet 2000).
- ⁸ Tadžikistanissa 44% opettajista, 37% lääkäreistä ja 17% tutkijoista on naisia (Ottšet 2000).
- ⁹ Lääkäriin palkka on 3-5\$, keskikoulun opettajan 5-8\$ ja yliopiston opettajan 3-5\$ (Gendernaja statistika 2000).
- ¹⁰ Ei ole olemassa minkäänlaisia virallisia tietoja Venäjän federaatioon töihin matkustavista tadžikkinaisista. Kaikki perustuu henkilökohtaisiin havaintoihin, jotka vahvistavat, että melkein jokaisessa kaupungissa Venäjällä voi tavata pääasiassa nuoria ja keski-ikäisiä tadžikinaisia, jotka työskentelevät toreilla tai julkisessa ruokahuollossa.
- ¹¹ Kirjoittajan tekemän ”Seksismi koulussa” -tutkimuksen tietojen mukaan tällainen tilanne selittyy sillä, että naisopettajilla ei olisi muka auktoriteettia ylempien luokkien keskuudessa.
- ¹² Avio- ja perhesuhteet ovat tärkein aihe Tadžikistanin joukkotiedotusvälineissä. Sanomalehdet ”Oila” (Perhe), ”Muhabbat va oila” (Rakkaus ja perhe), ”Hamroz (Keskustelija) ja monet muut ovat erikoistuneet nimenomaan tähän aihepiiriin, ja niillä on paljon lukijoita.
- ¹³ Jos vuonna 1991 tuomittiin 447 naista niin vuonna 1998 heidän lukumääränsä oli 700. Monet naisten tekemät rikokset liittyvät laittomaan huumekauppaan (Pravovye aspekty 1999; Ženštšina i narkotiki 2000).
- ¹⁴ Tuli voimaan 1 syyskuuta 1998.

- ¹⁵ Maan vanhassa parlamentissa (vuoteen 2000) edustajista 97% oli miehiä.
- ¹⁶ Tadžikin kielessä on naisen synonyymejä seuraavat sanat: pošikasta — *po 'jalka', šikasta — 'särkynyt', paršikasta — par 'sulka, zaiſa — 'heikko', otšiza — 'avuton'.*
- ¹⁷ Andrejev mainitsee, ettei Hufassa ole moniavioisuutta (Andrejev 1953, 182).
- ¹⁸ Sosiologisten tutkimusten tulokset, joukkotiedotusvälineet, elämäkokemus.
- ¹⁹ Noin 70% tasavallan naisista asuu maaseudulla. Heidän koulutustasonsa on matala, suurimmalla osalla ei ole ammattia eivätkä he ole oppineet mitään käsityöläisammattia; heidät naitetaan nuorina; heillä on perinteisesti paljon lapsia ja he elävät suurissa patriarkaalisisissa perheissä (Gendernaja statistika 2000).
- ²⁰ Kuljabin alueella ryhmä koulutettuja naisia, jotka olivat itse kokeneet sisällissodan vaikeudet ja menettäneet läheisiään, muodosti vuonna 1992 tukiryhmiä samanlaisille naisille kuin he itse ja näiden lapsille. Tämä tukiryhmä muodostui myöhemmin kansalaisjärjestöksi ”Nadžoti kudakon”, joka toteutti menestyksekkäästi muutamia projekteja: esimerkiksi opetti maaseudun naisille yrittäjätaitoja, naisperheenpään työllisyysongelmien ratkaisu, orpolapsien psykologinen kuntoutus.
- ²¹ Tasavallan hallitus on vahvistanut kansallisen toimintasuunnitelman naisten aseman ja roolin nostamiseksi vuosille 1998–2005 Pekingin kokouksen toteuttamiseksi (1995).
- ²² Ne toimivat etupäässä naisten oikeuksien puolustamiseksi, naisten yrittäjyyden kehittämiseksi, terveyden edistämiseksi, naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi jne.
- ²³ Etenkin kun sanaa feminismi käytetään Tadžikistanissa hieman loukkaavassa merkityksessä, kuin jotain vierasta ja jopa vahingollista perinteiselle tietoisuudelle (Davydova 2001, 7).
- Davljatova, M. (2001), *Tšto takoe feminizm i potšemu i jego boimsja? — Guftugu 1.*
- Dodhudojeva, L. (1999), *Novyi fenomen sotsialnoi žizni Tadžikistana.* Dušanbe.
- Gendernaja statistika (2000) = *Gendernaja statistika v Respublike Tadžikistan* (2000). Dušanbe.
- Gendernyje otnošenija 1999 = *Gendernyje otnošenija: Natsionalnyj ottšet* (1999). Dušanbe.
- Giddens, E. (1999), *Sotsiologija.* Moskva.
- Istorija (1964) = *Istorija tadžikskogo naroda: 1:1: Pehod k sotsializmu (1917-1937).* Moskva: Nauka.
- Kasymova, S. (2000a), *Gendernyje issledovanija v Tadžikistane: istoki i perspektivy. — Gendernyje issledovanija HTsGI 5.*
- Kasymova, S. (2000b), *Menjajutsja li mužtšiny Tadžikistana? — Biznes i politika 27.9.*
- Kisljakov, N. (1962) *Patriarhatno-feodalnyje otnošenija sredi osedlogo selskogo naselenija Buharskogo hanstva v kontse 19 — natšale 20 veka.* Moskva: Izdatelstvo AN SSSR.
- Kisljakov, N. (1969), *Otšerki po istorii semi i braka u narodov Srednei Azii.* Leningrad: Nauka.
- Lipovskaja, O. (2000), *Globalizatsija i gender: Vzgliad s vostočnoj storony. — Posidelki 7.*
- Narody mira 1998 = *Narody mira: Istoriko-etnografitseskii spravotšnik* (1998). Moskva: Sovetskaja entsyklopedija.
- Ottšet 2000 = *Ottšet po tšelovetšeskomu razvitiju* (2000). Dušanbe.
- Obštšestvennoje mnenije (1997) = *Obštšestvennoje mnenije i sotsialnaja transforma-tsija obštšestva.* Dušanbe.
- Peštšereva, E. (1976), *Jagnovskije etnografitseskije materialy.* Dušanbe.
- Pravovyje aspekty (1999) = *Pravovyje aspekty problemy nasilija protiv ženštšin.* Dušanbe.
- Rabotnitsa* 1986, 11.
- Rabotnitsa* 1987, 11, 87.
- Šaripova, M. (2000), *Vlijanije nasilija na zdorovje i samotšuvstvije ženštšin.* Dušanbe.
- Semja v Respublike Tadžikistan (1994) = *Semja v Respublike Tadžikistan: Statistitseskij sbornik.* Dušanbe.
- Sovetski Sojuz (1968) = *Sovetski Sojuz: Tadžikistan.* Moskva: Mysl.
- Sovremennaja ženštšina (1997) = *Sovremennaja ženštšina v seme, na rabote i v politike: gendernyj aspekt.* Dušanbe.
- Spravotšnik (2001) = *Spravotšnik ženskih NPO Respubliki Tadžikistan.* Dušanbe.
- Tabyšalieva, A. (1998), *Otraženije vo vremeni.* Biškek.
- Tadžbahš, S. (1996), *Analiz rezultatov oprosa ob ekonomitseskom položenii ženštšin v Tadžikistane.* Dušanbe.

Lähteet:

- Abdel Rahim Omran (2000), *Planirovanije semi v tolkovanije islama.* Dušanbe.
- Andrejev, M. (1953), *Tadžiki doliny Huf.* Izdatelstvo AN Tadžikskoi SSR.
- Andrejev, M. (1976), *K harakteristike drevnih tadžikskih semeinyh otnošenii.* Stalinabad: Izdatelstvo Tadžikskogo filiala AN SSSR. Vyp. 15.

- Tohtahodžajeva, M. (2000), *Meždu lozungami i Zakonami Islama*. Taškent.
- Veliki Oktjabr i raskrepoštšenje Srednei Azii i Kazahstana (1917-1936)*: Sbornik
- Ženštšiny i narkotiki 2000 = *Ženštšiny i narkotiki*. Dušanbe.
- Žerebkina, I. (2000), Dvojnaja lovuška demokrati: post-sovetski feminizm meždu universalizmom i lokalizatsijej. — *Gendernyje issledovanija HTsGI 2*.

Sofija Kasymova on tadžikistanilainen tutkija ja kansalaisaktivisti. Kasymova toimii Tadžikistanin Tiedeakatemian sosiologian osaston filosofian ja oikeuden instituutin tutkijana sekä Tadžikistanin Kansallisen M. Družajevin pedagogisen yliopiston opettajana. Hän tutkii sukupuolikysymyksiä sekä seksuaalista väkivaltaa Tadžikistanissa.

Venäjältä suomentanut Päivi Paloposki